

Motion till riksdagen 2006/07:Fi4

av Ulla Andersson m.fl. (v)
med anledning av skr. 2006/07:54

Miljöanpassad offentlig upphandling

1 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att handlingsplanen för miljöanpassad offentlig upphandling (skr. 2006/07:54) ska innehålla konkreta konsumtionsmål för byggsektorn, ekologiskt producerade kläder och varor, upphandling av tjänster, transporter samt energieffektivisering.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen i handlingsplanen ska inkludera det av riksdagen antagna målet för offentlig konsumtion av ekologiska livsmedel på 25 % till 2010.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen bör låta myndigheter ta fram konkreta nationella konsumtionsmål som är utformade för att offentlig sektor genom upphandling ska bidra till att nationella miljö kvalitetsmål och klimatmål uppnås.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen till år 2010 antar inriktningsmålen att andelen offentliga organisationer som regelbundet ställer miljökrav ska öka från dagens 60 % till 80 %, samt att andelen statliga ramavtal med välformulerade miljökrav som får konsekvenser för vad som upphandlas ska öka från dagens 63 % till 90 %.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att vidta särskilda åtgärder för att till 2010 fördubbla statliga myndigheters miljökrav vid upphandling från 40 % till 80 %.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen inom EU bör verka för att det inom offentlig upphandling, av klimatskäl, ska vara möjligt att ta hänsyn till koldioxidutsläpp samt avstånd.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att i de fyra strategiska områdena integrera tydliga verktyg för hur miljökrav på underleverantörer kan ställas.

Fel! Okänt namn på

8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om att kunskapen om hur mer kostsamma miljöinvesteringar som genom låga driftskostnader på sikt blir billigare stärks i de fyra strategiska områdena i handlingsplanen.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförts om att regeringen utser lämplig myndighet för ansvar att ta fram och följa upp handlingsplanen med fullständig uppdaterad statistik över offentlig upphandling samt miljöanpassad offentlig upphandling.

2 Vänsterpartiets syn på offentlig upphandling

Vänsterpartiet är av den principiella uppfattningen att verksamheter som drivs av svenska folkets gemensamma skattemedel, ska drivas och bidra till att forma samhället i ekologiskt, socialt, ekonomiskt och kulturellt hållbar riktning. Varje år köper vi i Sverige, med offentliga medel, varor och tjänster för runt 400 miljarder kronor.

I många fall hör miljöhänsyn och social hänsyn tätt samman. Det gäller t.ex. produkter som framställts ekologiskt i god arbetsmiljö för de anställda, utan giftiga hälsopåverkande kemikalier och med rättvisa arbetsvillkor med fackliga rättigheter. Stat, kommun och landsting i Sverige ska ges större möjligheter att ställa etiska krav på sina leverantörer och underleverantörer vad gäller krav på kollektivavtal, efterlevnad av deklARATIONEN om de mänskliga rättigheterna och ILO:s kärnkonventioner. Att genom offentlig upphandling även kunna ställa krav gällande mångfaldsplaner och på hur jämställdhetslagen implementerats hos svenska leverantörer är ett bra verktyg för att motverka strukturell lönediskriminering. Genom en aktiv medveten offentlig upphandling med hänsyn till dessa områden skapas samhällsekonomiskt effektiv och hållbar konkurrens.

I den här motionen begränsar vi yrkandena till de delar av offentlig upphandling som gäller miljöanpassad upphandling utifrån regeringens skrivelse 2006/07:54.

3 Inledning

Regeringens skrivelse bygger på Naturvårdsverkets rapport "En mer miljöanpassad offentlig upphandling" (2005). Arbetet har skett i samråd med Nämnden för offentlig upphandling och efter samråd med AB Svenska Miljöstyrningsrådet på uppdrag av den förra regeringen med anledning av EG-kommissionens uppmaning till alla medlemsstater att utarbeta handlingsplaner för miljöanpassad offentlig upphandling till slutet av 2006. Handlingspla-

nen innehåller en beskrivning av det aktuella läget, förslag på mål för de tre kommande åren samt åtgärder för att nå målen.

Vi konstaterar att regeringen i denna skrivelse helt väljer bort förslagen att presentera konkreta nationella mål för offentlig konsumtion och främst tar fasta på de delar av förslaget till handlingsplan som syftar till att förtydliga ansvar och organisera och systematisera arbetet för att öka miljökraven vid offentlig upphandling. Detta är i sig en mycket viktig del av arbetet, och vi stöder i stort denna strategi i skrivelsen. Men en handlingsplan utan konkreta inriktningsmål och konsumtionsmål är inte effektiv. Det hade varit rimligt att regeringen inför presentationen av handlingsplanen låtit utreda lämpliga mål. Avsaknad av sådana gör att processen försenas då detta arbete nu kvarstår.

4 Inför konkreta konsumtionsmål samt målet för offentlig konsumtion av ekologiska livsmedel till 2010

Konkreta mål behövs. Vi ställer oss frågande till varför regeringen inte ens antar de tre konkreta förslag till konsumtionsmål som föreslås av Naturvårdsverket som till år 2010 förslår att 25 procent av anskaffade personbilar i offentlig sektor uppfyller krav enligt förordning 2004:1364 för miljöbil, att 50 procent av anskaffad el i offentlig sektor kommer från förnybara energislag i enlighet med EG-direktiv 2001/77/EG samt att 50 procent av anskaffade glödlampor i offentlig sektor byts ut mot lågenergilampor som uppfyller energiklass A enligt EG-direktiv 98/11/EG.

I en handlingsplan behövs mål. Dessa mål är relevanta, även om Vänsterpartiet hellre ser en total utfasning av glödlampor till 2010 inom offentlig sektor som ett mer realistiskt mål. Regeringen anger i stället att ”frågan om eventuella konsumtionsmål på produktnivå ska utredas närmare”. Det är som tidigare nämnts rimligt att regeringen inför presentationen av handlingsplanen låtit utreda lämpliga mål. Det är beklagligt att tempo nu tappas och processen försenas då detta arbete nu kvarstår. Vi anser att handlingsplanen ska kompletteras med konkreta mätbara mål till 2010, som enligt handlingsplanens annars välutvecklade strategi kan följas upp och utvecklas. Mål ska tas fram för byggsektorn, ekologiskt producerade kläder och varor, upphandling av tjänster och transporter samt energieffektivisering. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Därtill är det vår mening att handlingsplanen ska inkludera målet i den antagna skrivelsen ”Ekologisk produktion och konsumtion – Mål och inriktning till 2010” (skr. 2005/06:88) för offentlig konsumtion av ekologiska livsmedel på 25 procent till 2010. Ekologisk produktion är från en samhällelig utgångspunkt ett centralt medel i arbetet med att nå de nationella miljö kvalitetsmålen, främst Ett rikt odlingslandskap, Giftfri miljö och Ett rikt växt- och djurliv men även Grundvatten av god kvalitet. Ekologisk produktion kan också bidra

Fel! Okänt namn på

till att uppnå miljö kvalitetsmålen Ingen övergödning och Begränsad klimatpåverkan. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

5 Utred nationella konsumtionsmål för att bidra till nationella miljömål

Riksdagen har fattat beslut om en ny struktur i arbetet med miljömål och fastställt 16 nationella miljö kvalitetsmål (prop. 2004/05:150, bet. 2005/06: MJU3). Riksdagen har även i proposition Nationell klimatpolitik i global samverkan (2005/06:172) fastställt att utsläppen av växthusgaser ska minska med 25 procent till 2020 utifrån 1990 års nivå. Vänsterpartiet anser att miljöanpassad offentlig upphandling ska användas som ett verktyg för att nå de svenska miljö kvalitetsmålen och det nationella klimatmålet. Genom att utveckla konsumtionsmål som svarar mot riksdagens nationella miljö kvalitetsmål blir en miljöanpassad offentlig upphandling ett viktigt verktyg.

Sektorsansvariga myndigheter bör lämpligen utreda och snarast till riksdagen presentera förslag på konkreta nationella konsumtionsmål som är utformade för bidragande till uppfyllelse av samtliga 16 nationella miljö kvalitetsmål samt klimatmål. Vi anser mot bakgrund av detta att regeringen bör låta dessa myndigheter ta fram konkreta nationella konsumtionsmål som är utformade för att offentlig sektor genom upphandling ska bidra till att nationella miljö kvalitetsmål samt klimatmål uppnås. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

6 Anta inriktningsmål i procent till år 2010

Vi stöder Naturvårdsverkets förslag på inriktningsmål – att andelen offentliga organisationer som regelbundet ställer miljökrav ska öka från dagens 60 procent till 80 procent och att andelen statliga ramavtal med välformulerade miljökrav som får konsekvenser för vad som upphandlas ska öka från dagens 63 procent till 90 procent. Regeringen bör införa dessa i handlingsplanen. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

7 Särskilda åtgärder för statliga myndigheter

Enligt Naturvårdsverkets rapport 5445 ”Miljöanpassad offentlig upphandling – en enkätstudie 2004” framkommer att 60 procent av de upphandlingsansvariga alltid eller ofta ställer miljökrav vid offentlig upphandling. I denna statistik hamnar statliga myndigheter betydligt efter övriga aktörer med 40 procent jämfört med kommun 70 procent och landsting 80 procent. De statliga

Fel! Okänt namn på

myndigheterna hamnar även efter i statistiken gällande andel utbildad personal i miljöanpassad offentlig upphandling med 19 procent jämfört med kommun 43 procent och landsting 86 procent. Mot bakgrund av detta bör i handlingsplanens fyra strategiska områden särskilda åtgärder vidtas för att fördubbla statliga myndigheters miljökrav vid upphandling från 40 procent till 80 procent. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

8 Klimatanpassa offentlig upphandling

Offentlig upphandling i Sverige regleras i lagen (1992:1528) om offentlig upphandling, LOU, vilken i sin tur baseras på EG-direktiv. Från och med den 1 februari 2006 gäller nya EG-direktiv på området, direktiv 2004/17/EG om vatten, energi, transporter och posttjänster och direktiv 2004/18/EG om offentlig upphandling av byggtjänster, varor och tjänster. Direktiven ger möjlighet, men inte skyldighet, att ställa miljökrav vid upphandling. I enlighet med EG-direktiven kan miljökrav ställas inom upphandlingens olika faser: kvalificeringskrav, utvärderingskriterier och särskilda kontraktsvillkor under verkställandefasen. Upphandlingen ska göras på ett transparent sätt, och kraven ska vara proportionerliga och överensstämmande med övriga grundläggande EG-rättsliga principer.

Med anledning av EU:s nyligen antagna klimatmål, att minska utsläppen av växthusgaser med på 20 procent till 2020 från 1990 års nivå och mot bakgrund av att utsläppen från transporterna ökat dramatiskt både i Sverige och inom övriga EU-länder, anser vi det lämpligt att klimatanpassa upphandlingen genom att i systemet öppna för hänsyn till koldioxidutsläpp och avstånd. Detta skulle utgöra ett viktigt verktyg för att minska transporterna. Att vid en upphandling välja mellan jämförbara likvärdiga alternativ men hindras att välja det närmast i avstånd menar vi i grunden är ett systemfel. De grundläggande principer för offentlig upphandling som utgår från likabehandling och icke-diskriminering samt EU:s princip om fri rörlighet av varor och tjänster utgör grunden för den sanslösa ökningen av transporter i EU och motverkar både minskade klimatutsläpp från transportsektorn och hindrar en hållbar samhällsutveckling. Regeringen bör inom EU:s regelverk verka för att det inom offentlig upphandling av klimatskäl ska vara möjligt att ta hänsyn till koldioxidutsläpp samt avstånd. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

9 Öka kunskapen om möjliga krav på underleverantörer

Det är av flera skäl – som tidigare hänvisats till i den här motionen – viktigt att öka kunskapen om hur miljökrav även kan ställas på underleverantörer vid

Fel! Okänt namn på

offentlig upphandling. Detta led glöms ofta bort. Mot bakgrund av detta bör kunskapen och verktygen för hur miljökrav på underleverantörer kan ställas integreras i de fyra strategiska områdena. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

10 Stärk kunskapen om långsiktigt hållbara investeringar

I offentlig upphandling bör hänsyn till investeringars livslängd och långsiktiga driftskostnader öka i likhet med vad som gäller inom den offentliga upphandlingen i Norge. Det är stora ekonomiska besparingar av offentligt medel som härmed kan göras, inte minst inom t.ex. energieffektivisering. Det som motverkar långsiktigt lönsamma och hållbara inköp är främst att uppköpare av kortsiktiga budgettekniska skäl ofta väljer det billigaste alternativet. För att motverka detta och istället öka långsiktigt ekonomiskt och ekologiskt hållbara investeringar är det viktigt att den budgettekniska kunskapen inom offentlig upphandling stärks i de fyra strategiska områdena i handlingsplanen. Vi föreslår därför att särskild satsning och förstärkning gällande kunskapen om hur mer kostsamma miljöinvesteringar som genom låga driftskostnader på sikt blir billigare stärks i de fyra strategiska områdena i handlingsplanen. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

11 Tillförlitlig statistik

Det finns ingen myndighet som har till uppgift att föra någon fullständig statistik över offentlig upphandling. Det finns ett stort behov av att uppdatera och ta fram mer tillförlitliga siffror på detta område för att implementera och följa upp specifika frågor som miljökrav vid upphandling. Enligt SOU 1999:139 uppskattas den offentliga upphandlingen omfatta 320–400 miljarder kronor per år, men detta är osäkra beräkningar. Men säkert är att det handlar om betydande belopp som varje år omsätts, och sättet de används på har stor betydelse för samhällsutvecklingen. Mot bakgrund av detta bör riksdagen begära att regeringen utser lämplig myndighet för att ansvara för fullständig statistik för offentlig upphandling samt för den del som är miljöanpassad. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Stockholm den 30 mars 2007

Ulla Andersson (v)

Wiwi-Anne Johansson (v)

Peter Pedersen (v)

Jacob Johnson (v)

Kent Persson (v)